

Палюх Андрій Ярославович,

докторант кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, м. Київ, пл. Соломлянська, 1, 03035, andrewpaliuh@gmail.com, (044)-246-94-91, <https://orcid.org/0000-0001-9856-9147>

ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНІ ВІДНОСИНИ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ МІЖГАЛУЗЕВОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Відносини у сфері фізичної культури та спорту є значною мірою різноманітні, а також інтегровані з іншими сферами суспільного життя. Тому метою даної статті є здійснення аналізу засад галузевого і міжгалузевого правового регулювання фізкультурно-спортивної сфери в Україні, у першу чергу, фізкультурно-спортивних відносин.

Крізь призму існуючих доктринальних праць, нормативно-правових джерел, специфіки предмету і методів регулювання, доведено, що дані відносини мають особливу розгалужену природу, відзначаються як публічно-правовими, так і приватно-правовими аспектами. Існуючі нормативно-правові акти, які регулюють фізкультурно-спортивні відносини є джерелами різних галузей права і законодавства України. Їх правова основа, предмет і методи правового регулювання закладені в конституційному праві, цивільному, господарському і податковому, кримінальному і трудовому, адміністративному праві тощо.

Законом України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 року регламентовано загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту, суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту. Тут визначено також коло суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, водночас широкоаспектні фізкультурно-спортивні відносини демонструють певні прогалини в діючому законодавстві, застарілі або іноді неефективні норми, суперечності тощо.

Так само і на рівні міжнародно-правового регулювання спостерігається розмежування, іноді поєднання публічно-правових та приватно-правових засад, відносин між спеціальними суб'єктами фізкультурно-спортивної сфери.

Погоджуємось з виокремленням спортивного публічного права і спортивного приватного права, у той же час також обґрунтованим є підхід стосовно виокремлення спортивного права як комплексної галузі, підкреслюючи, що сфера регулювання його охоплює суспільні відносини, що виникають при здійсненні фізкультурно-спортивної діяльності.

У будь-якому випадку, перед сучасними науковцями відкриваються нові горизонти для досліджень фізкультурно-спортивних відносин, національного і зарубіжного, міжнародно-правового їх регулювання, судової практики у даній сфері.

Ключові слова: фізична культура, спорт, відносини, правове регулювання, галузь права, галузь законодавства, спортивне право.

Palyukh Andriy Yaroslavovich,

doctoral student of constitutional law and human rights National Academy of Internal Affairs, Kiev, Sq. Solomenska, 1, 03035, andrewpaliuh@gmail.com, (044)-246-94-91, <https://orcid.org/0000-0001-9856-9147>

PHYSICAL AND SPORTS RELATIONS AND PROBLEMS OF THEIR INTERSECTORAL LEGAL REGULATION IN UKRAINE

Abstract. Relations in the field of physical culture and sport are largely diverse and integrated with other spheres of public life. Therefore, the purpose of this article is to analyze the principles of sectoral and cross-sectoral legal regulation of the sports and sports sphere, first of all, sports and sports relations.

Through the prism of existing doctrinal works, normative-legal sources, specifics of the subject and methods of regulation, it is proved that these relations have a special branched nature, are marked by both public-legal and private-legal aspects.

Existing legal acts regulating sports and sports relations are sources of various branches of law and legislation of Ukraine. Their legal basis, subject matter and methods of legal regulation are laid down in constitutional law, civil, commercial and tax, criminal and labor, administrative law etc.

The Law of Ukraine “On Physical Culture and Sports” of 1993 regulates the general legal, organizational, social and economic bases of activity in the field of physical culture and sports, social relations in creating conditions for the development of physical culture and sports. It also defines the subjects of physical culture and sports, while at the same time broad-based physical and sports relations show some gaps in the current legislation, outdated or sometimes ineffective norms, contradictions, etc.

Similarly, at the level of international legal regulation, there is a distinction, sometimes a combination of public and private legal bases, of relations between special subjects of the sports and sports sphere.

We agree with the separation of public sport law and sport private law, while also substantiating the approach to the separation of sports law as a complex industry, emphasizing that its scope covers the public relations that arise in the exercise of sports activities. In any case, new horizons are opening up for modern scientists to study sports and sports relations, national and foreign, international law regulation, jurisprudence in this field.

Keywords: physical culture, sport, relations, legal regulation, branch of law, branch of legislation, sports law.

Постановка проблеми. Роль сучасних держав, міжнародних організацій у регулюванні суспільних відносин та розробленні відповідних стандартів є надзвичайно важливою, на наш погляд, з багатьох причин. Насамперед, як відомо, держава за допомогою права та інших соціальних регуляторів регламентує найважливіші суспільні відносини, а міжнародні організації за допомогою співпраці сучасних держав розробляють і приймають певні стандарти поведінки, гарантії, механізми у тій чи іншій сфері. Також слід зазначити, що коло і сфери цих відносин, відповідні об'єкти змінюються і т.д. Водночас, є відносини, зокрема, фізкультурно-спортивні, які виникають, розвиваються і змінюються за участі значної кількості учасників, регулюються у різних нормативно-правових актах, різних галузях права і законодавства.

Суспільні відносини у сфері фізичної культури та спорту, безумовно, достатньо різноманітні, інтегровані з іншими сферами суспільного життя. Такі показники стану розвитку фізичної культури як рівень здоров'я, фізичного розвитку й підготовленості різних верств населення; стан фізичного і психічного здоров'я, рівень розвитку системи фізичного виховання; розвитку професійного і самодіяльного масового спорту; рівень забезпеченості кваліфікованими фахівцями та його комерціалізації; впровадження у фізкультурно-спортивні відносини інформаційно-комунікаційних технологій, досягнень науки і техніки, підвищення іміджу держави, тренерів і спортсменів у світі, захист їх прав і спортивної безпеки свідчать про ак-

тивну участь та підтримку держави, її органів і посадових осіб.

Не дивлячись на те, що ще 1993 року прийнято Закон України «Про фізичну культуру і спорт», за декілька десятиріч його дії все ж таки залишається чимало прогалин, суперечностей, неузгодженостей. На конституційному рівні в Україні міститься фактично лише згадка у ст. 49, сформульована таким чином: держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя [1]. Тобто, в Україні саме на державу, в особі відповідних органів покладається обов'язок сприяти зміцненню фізичного компоненту здоров'я населення, спорту тощо. Це означає, що у системі законодавства мають бути деталізовані відповідні конституційні положення. Проте, увесь спектр як приватно-правових, так і публічно-правових фізкультурно-спортивних відносин, потребує ґрунтовного системного вивчення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стану правового регулювання спортивних відносин на сьогодні уже присвячено низку наукових праць, переважно наукових статей у галузі державного управління, юриспруденції і т.д. Серед їх авторів відзначимо, зокрема, А. Апарова, С. Балабана, Н. Батіщеву, Г. Бордюгову, М. Булатова, В. Васькевича, О. Вацебу, І. Гасюк, М. Дутчак, Н. Камінську, О. Кантаєву, С. Ліщук, Дж. Нафзігера, М. Ткалич, М. Тіхонову, О. Шевчук, К. Фостера та ін.

При цьому підкреслимо, що фрагментарне регулювання фізкультурно-спортивних відносин відображається в аналогічних наукових розвідках. Сучасна наука вже давно по-

требує системних комплексних досліджень на рівні монографій, дисертацій і т.д.. Водночас назрілі дискусійні питання на кшталт наявності окремої галузі спортивного права, причому як на рівні національної правової системи, так і у системі міжнародного права.

Мету даної статті становить потреба здійснення аналізу засад галузевого і міжгалузевого правового регулювання фізкультурно-спортивної сфери, у першу чергу, фізкультурно-спортивних відносин. У результаті цього важливо визначити проблеми і здобутки стану такого регулювання, а також пропозиції щодо його удосконалення на сучасному етапі

Основні результати дослідження. На наш погляд, хоч фізкультурно-спортивні відносини розвиваються тривалий час, їх належне правове врегулювання спостерігається фактично лише після проголошення незалежності України і з початком формування національної правової системи України.

Такі висновки базуються на тому, що в радянський період регулювання даної сфери здійснювалось не законодавчим представницьким органам влади, а переважно постановами ЦККПУ і Ради Міністрів . Наприклад, постанови «Про заходи з подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Українській РСР» 1966 р., «Про відрахування на виховну і фізкультурно-масову роботу з дітьми у домоуправліннях» 1971 р., «Про подальше піднесення масовості фізичної культури і спорту в Українській РСР» 1981 р. Остання обумовила зміну державної політики галузі із пріоритетного розвитку спорту вищих досягнень на розвиток масового, аматорського спорту,

оздоровчого напрямку фізичної культури [2].

Згодом, після 1991 року розпочався процес переходу партійної системи управління до демократії, поступового створення системи законодавства незалежної України. На цьому шляху одними з перших нормативно-правових актів України стали Закон України «Про правонаступництво» 1991 року, Основи законодавства України про охорону здоров'я 1992 року та ін. В останньому документі, зокрема, у ст. 32 «Сприяння здоровому способу життя населення» зазначено, що держава сприяє утвердженню здорового способу життя населення шляхом поширення наукових знань з питань охорони здоров'я, організації медичного, екологічного і фізичного виховання, здійснення заходів, спрямованих на підвищення гігієнічної культури населення, створення необхідних умов, в тому числі медичного контролю, для заняття фізкультурою, спортом і туризмом, розвиток мережі лікарсько-фізкультурних закладів, профілакторіїв, баз відпочинку та інших оздоровчих закладів, на боротьбу із шкідливими для здоров'я людини звичками, встановлення системи соціально-економічного стимулювання осіб, які ведуть здоровий спосіб життя. В Україні проводиться державна політика обмеження куріння та вживання алкогольних напоїв. З метою запобігання шкоди здоров'ю населення застосування гіпнозу, навіювання, інших методів психологічного і психотерапевтичного впливу дозволяється лише у місцях та в порядку, встановлених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування

державної політики у сфері охорони здоров'я [3].

Проаналізовані положення відзначаються загальним характером, зв'язки між медичною сферою і фізкультурно-спортивною сферою, покладено на державу відповідні функції та завдання щодо сприяння створенню необхідних умов, в тому числі медичного контролю, для заняття фізкультурою, спортом і туризмом, розвитку мережі лікарсько-фізкультурних закладів.

Профільний спеціальний нормативно-правовий акт у даній галузі прийнято ще 1993 року. Безумовно, йдеться про діючий на сьогодні Закон України «Про фізичну культуру і спорт», який визначив загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту та регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту. Тут визначено також коло суб'єктів сфери фізичної культури і спорту (спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту вищих навчальних закладів, фізкультурно-оздоровчі заклади, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, колективи фізичної культури, фізкультурно-спортивні товариства, спортивні федерації, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту, Національний олімпійський комітет

України, суб'єкти параолімпійського і дефлімпійського руху в Україні, Спортивний комітет України) [4].

Нормативно-правове регулювання відносин у сфері професійного спорту знайшло своє відображення, окрім цього, на рівні Законів України «Про антидопінговий контроль у спорті», «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», «Про ратифікацію антидопінгової конвенції», «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті» тощо.

Не лише на рівні законів здійснюється регулювання фізкультурно-спортивних відносин. Так, указом Президента України від 28 вересня 2004 року № 1148/2004 затверджено Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту, що являє собою система концептуальних ідей і поглядів на роль, організаційну структуру та завдання фізичної культури і спорту в Україні, з урахуванням стратегії розвитку держави та світового досвіду. Вона визначає фізичну культуру як складову загальної культури, суспільними проявами якої є фізичне виховання та масовий спорт, є важливим чинником здорового способу життя, профілактики захворювань, організації змістовного дозвілля, формування гуманістичних цінностей та створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини. [5].

Отже, знову спостерігаємо зв'язок між галуззю фізичної культури та спорту, фізкультурно-спортивних відносин із сферою охорони здоров'я, і одним із важливих напрямків державної політики – забезпечення формування гуманістичних цінностей та

всебічного гармонійного розвитку людини.

На жаль, не часто можна зустріти механізми реалізації і захисту фізкультурно-спортивних відносин у профільних документах стратегічного характеру у даному напрямі. Наприклад, у Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій указом Президента України від 25 серпня 2015 року, немає жодної згадки про такі механізми, способи захисту спортивних прав людини і громадянина, відповідні завдання органів і посадових осіб державної влади і місцевого самоврядування. [6].

Прикметно, що досліджувані нами відносини, окремі їх аспекти врегульовані положеннями нормативно-правових актів кодифікованого і не кодифікованого характеру різних галузей права і законодавства України, так як і низки інших країн. Тут варто згадати Цивільний і Кримінальний кодекси України, Господарський кодекс, Кодекс законів про працю, Кодекс про адміністративні правопорушення України, значну кількість інших законів.

Фізкультурно-спортивні відносини загалом, зокрема відносини у сфері професійного спорту, прямо не виокремлені в ЦК України, проте недоцільно применшувати значення яких застосовуються як до договірних, так і деліктних правовідносин у зазначеній сфері. Так, зважаючи на багатоаспектну, публічно-правову і приватно-правову природу більшості відносин у фізкультурно-спортивній сфері до них застосовуватимуться положення цивільного законодавства в цілому, насамперед, зобов'язального права. Це підтверджується також

висновком про те, що норми цивільного права, які регулюють приватно-правові відносини (в тому числі й відносини у сфері професійного спорту), дають їх учасникам широкий спектр повноважень і мають переважно диспозитивний характер.

І. Наставний у статті, присвяченій дослідженню питань, пов'язаних із законодавчим регулюванням професійних спортивних відносин, щодо цивільно-правового регулювання даної сфери підкреслює, що значною мірою згадані відносини врегульовані на рівні спеціальних нормативно-правових актів України. На його думку, прийняття окремого кодифікованого акту в цій сфері не є доцільним [7, с. 48].

Схожої позиції дотримується і Н. Кузнєцова: «оскільки нині ми зіткнулися з ситуацією, яку можна назвати «кодексоманією», то повинні існувати відповідні «методологічні ліки» від цієї хвороби» [8, с. 14]. Можна до певної міри погодитись з такою точкою зору, тим паче, що кількість нормативно-правових актів не завжди означає якісне регулювання, створення дієвих ефективних механізмів захисту прав та інтересів суб'єктів фізкультурно-спортивних відносин.

С. Балабан у дисертаційній роботі на тему «Публічне адміністрування сферою фізичної культури та спорту» (Дніпро, 2017) пропонує прийняття Фізкультурно-спортивного кодексу України з метою уніфікації спортивного законодавства, гармонізації розмаїтого нормативно-правового масиву... [9, с. 10]. На наш погляд, доволі провакаційною виглядає така пропозиція, тим паче заявлений майбутній документ автор чомусь пов'язує

виключно із спортивним законодавством.

Ми погоджуємося із думкою про те, що доцільність прийняття Спортивного кодексу чи Фізкультурно-спортивного кодексу є доволі сумнівною, оскільки це може призвести до дублювань і певних суперечностей між Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Кодексом законів про працю, Кодексом про адміністративні правопорушення України та окремим спеціальними законами в цій сфері («Про авторські право і суміжні права», «Про страхування» «Про ліцензування видів господарської діяльності» тощо).

Фізкультурно-спортивні відносини, на наш погляд, не можна розглядати осторонь податкових і господарських відносин. Так, у п. 140.5.14. ст. 140 Податкового кодексу України, встановлено, що на суму коштів або вартості товарів, виконаних робіт, наданих послуг, безоплатно перерахованих (переданих) протягом звітного (податкового) року суб'єктам сфери фізичної культури і спорту, а саме дитячо-юнацьким спортивним школам, центрам олімпійської підготовки, школам вищої спортивної майстерності, центрам фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, спортивним федераціям з олімпійських видів спорту, що є неприбутковими організаціями, внесеними до Реєстру неприбуткових установ та організацій, на дату такого перерахування коштів, передачі товарів, робіт, послуг у розмірі, що перевищує 8 відсотків оподаткованого прибутку попереднього звітного року [10].

Пп. б п. 165.1.1 ст. 165 Податкового кодексу України не відносить до загального місячного (річного) опо-

даткованого доходу платника податку такі доходи, зокрема як, сума винагород спортсменам – чемпіонам України, призерам спортивних змагань міжнародного рівня, у тому числі спортсменам з інвалідністю, а також вартість державних нагород чи винагород від імені України, крім тих, що виплачуються коштами чи іншим майном, сума Нобелівської чи Абелівської премій. Тобто, у межах податкового законодавства спортивна сфера розглядається в пільговій категорії, для суб'єктів спортивних правовідносин діють окремі норми, а не загальні правила. У даному випадку має місце реалізація конституційної норми, щодо підтримки сфери фізичної культури та спорту державою.

Власне у Податковому кодексі міститься визначення термінів «аматорська спортивна організація, клуб», що означає громадську організацію, діяльність якої не спрямована на отримання доходу; та «спортсмен-аматор», що означає особу, чия спортивна діяльність не спрямована на отримання доходу, за винятком отримання нагород чи винагород від імені держави, органів місцевого самоврядування або громадських організацій як України, так і інших держав у вигляді медалей, грамот, пам'ятних призів у руппуовій формі, а також як сума відшкодування витрат, пов'язаних з відрядженням такого спортсмена-аматора до місця проведення змагання, у межах встановлених законодавством норм для відрядження працівника [10].

Дані терміни визначені у пп. е п. 170.7.4 ст. 170 Податкового кодексу України, яким передбачено, що цільова благодійна допомога, що надається резидентами – юридичними

чи фізичними особами у будь-якій сумі (вартості), в тому числі, аматорській спортивній організації, клубу для компенсації витрат з придбання або оренди спортивного знаряддя та інвентарю, користування спортивними майданчиками, приміщеннями чи спорудами для проведення тренувань, забезпечення участі спортсмена-аматора у спортивних змаганнях, придбання спортивної форми та харчування під час таких змагань не включається до оподаткованого доходу [10].

Як видається, доцільним було б, щоб трактування і характеристика суб'єктів правовідносин в галузі фізичної культури та спорту містилися б у профільному Законі України «Про фізичну культуру і спорт», де тут, як підкреслювалось вище, визначено загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту.

Сфера фізкультурно-спортивних відносин, на нашу думку, відзначається і кримінальним, кримінологічним аспектами. Так, виділяють злочини, наслідком яких жертвами стають виключно спортсмени, при цьому їх розподіляють на такі підвиди: злочини, учинені спортивними вболівальниками і фанатами проти життя і здоров'я, громадського порядку та громадської безпеки; злочини, учинені посадовими особами в результаті неналежного виконання своїх посадових обов'язків (що можуть вчинятися щодо спортсменів у результаті порушення правил охорони громадського порядку або недотримання правил техніки безпеки при проведенні спортивних заходів. Це і травми на хокейному полі, і в секторі стрибків з жердиною тощо, де

спортсмени можуть стати жертвами неналежного виконання своїх обов'язків посадовими особами, відповідальними за проведення даних спортивних заходів, передбачених ст. 367 КК України «Службова недбалість»); злочини, учинені спортсменами, у співучасті з ними або в їх інтересах щодо їх спортивних суперників; злочини, учинені спортсменами в результаті неконтрольованого застосування своїх навичок щодо потерпілих (такі інциденти найчастіше трапляються зі спортсменами, які займаються або мають навички минулих занять єдиноборствами. Причому ступінь їх провини може бути абсолютно різною)

Також окремо кримінологи відносять до злочинів у сфері фізичної культури і спорту ті злочини, де жертвами стають як звичайні громадяни, так і спортсмени. Це злочини, де спортсмени є випадковими жертвами, для групування цих злочинів використовуються як критерій їх мотиви [11, с. 44-45]

Д.Тичина та О. Джужа звертають увагу на те, що порушенням публічного порядку є хуліганські дії, які вчиняють під час спортивних змагань, зокрема «футбольне хуліганство», що поширене в більшості країн світу (78 %). Широкого суспільного резонансу набули масові порушення порядку під час проведення футбольних матчів останніх чемпіонатів Європи (2012-го і 2016 року) та світу (2014-го і 2018 року), а також різноманітні інциденти під час клубних турнірів, що підтверджують підвищену небезпеку радикально налаштованих угруповань фанатів, схильних до неконтрольованого насильства й агресії, вандалізму та інших суспільно небезпечних діянь, які

загрожують життю і здоров'ю людей тощо. Згадані автори зауважують, що проблема профілактичного впливу на девіантну поведінку учасників неформальних молодіжних об'єднань у сфері організації та проведення спортивних заходів, її корекції завжди були ключовими у кримінології, сьогодні її вирішення потребує розроблення новітнього інструментарію з урахуванням положень чинного законодавства, правозастосовної практики та зарубіжного досвіду [11, с. 43]

Водночас, цікавою і слушною є позиція сучасних дослідників про міжгалузеві аспекти фізкультурно-спортивних відносин та їх правового регулювання. Так, М. Ткалич, досліджуючи сучасні тенденції у законодавстві, що регулює спортивну сферу, стверджує, що у серпні 2018 р. наказом Мінмолодьспорту спортивний покер було визнано видом спорту, що доводить тісний зв'язок ринкової економіки із спортивною сферою. Наступним у черзі за офіційним статусом виду спорту в Україні є кіберспорт (комп'ютерний спорт), крім того, кіберспорт серйозно претендує потрапити до програми Олімпійських ігор. Згідно з даними за 2019 р. аудиторія турнірів з кіберспорту складе близько 400 млн осіб, а обсяг ринку кіберспорту у 2017 р. склав 1 млрд доларів [12].

Погоджуємось, що слід не тільки зважати на нормативно-правові акти у зазначеній галузі, але й обов'язково враховувати наявність інших джерел регулятивного впливу на відповідні суспільні відносини. Наприклад, правила переходу спортсменів з одного спортивного клубу в інший визначені в корпоративних актах міжнародних спортивних організацій. Вітчизня-

ний законодавець де-факто суттєво обмежений у можливостях правового регулювання зазначених та інших подібних відносин у сфері фізкультури і спорту. Але саме на рівні законів мають бути визначені загальні засади і напрями державної політики у цій сфері, базові поняття фізкультурно-спортивних відносин (поняття професійного й аматорського спорту, суб'єкти цих відносин і т.д.), встановлюватися правила визнання видів спорту, закріплюватися напрями розвитку некомерційного спорту (масового спорту, дитячого спорту, спорту осіб з інвалідністю тощо), запроваджуватися система контролю за станом дотримання прав та свобод фізичних і юридичних осіб у галузі спорту тощо [12].

Така позиція є обґрунтованою, водночас задля досягнення поставлених цілей і завдань першочерговим є удосконалення вітчизняного законодавства у цій сфері. Такі зміни повинні бути спрямовані не тільки на покращення нормативного та інституційного механізмів реалізації фізкультурно-спортивних відносин, а також і на забезпеченню повноцінного фізичного розвитку та фізичного виховання кожної людини, всього народу.

На міжнародному рівні спортивна діяльність опосередковується як відносинами приватноправового характеру, так і відносинами публічно-правового характеру. Тому предмет і джерела міжнародного спортивного права пов'язані з відповідними відносинами, зовнішніми формами вираження права, що містять норми як приватного, так і публічного права, призначені для регулювання міжнародної спортивної діяльності. Причому тут межі

між публічним і приватним правом досить розмиті, а їх норми тісно переплітаються [13, с. 241]. Систему джерел регулювання міжнародних приватних спортивних відносин становить внутрішнє законодавство країни; правовий звичай; судовий прецедент (у країнах англо-американського права); міжнародні договори; акти національних і міжнародних спортивних організацій; нормативні (прецедентні) рішення міжнародних судів. Окрему групу джерел становить *Lex sportiva*.

Особливим за природою серед його джерел є акти спортивних організацій. О. Вострікова, О. Залізко зазначають, що норми міжнародних спортивних організацій формально не мають статусу звичайних норм міжнародного права, в процесі розвитку міжнародного олімпійського руху ввібрали в себе риси обов'язкового міжнародного звичаю.[14].

К. Фостер вважає, що термін *Lex sportiva* необхідно розглядати як сукупність стандартів, що становлять транснаціональний автономний порядок, створений міжнародними спортивними федераціями. Відповідно, він відокремлений від національних правових систем. Законна сила цього порядку виникає з добровільної згоди суб'єктів підпорядковуватися юрисдикції спортивних федерацій [15, с. 6]. Дещо ширше розглядає сутність *Lex sportiva* Є.В. Погосян. Так, Є.В. Погосян указує, що "Lex Sportiva" об'єднує в собі позицію найбільш авторитетних міжнародних і національних спортивних організацій і спортивних арбітражних судів, є тими мінімальними стандартами, якими необхідно безпосередньо керуватися під час розгляду спортивних суперечок за умови, що

такі принципи не суперечать нормам про публічний порядок [16, с. 6].

На думку деяких представників науки адміністративного права, важливим є з'ясування предмету правового регулювання спортивного права як галузі права та законодавства. Безумовно, відмінними є поняття «фізична культура» і «спорт», які є критеріями розмежуванням досліджуваних нами відносин, відповідних сфер. Спорт визначається за допомогою загального терміна «сфера діяльності», тобто сукупність суспільних відносин, а фізична культура – як «складова культури», що може входити до предмета правового регулювання частково. З огляду на це, принципним і точним є виокремлення власне спортивного права, а не фізкультурно-спортивного права. При цьому, предмет спортивного права становлять суспільні відносини, які складаються, розвиваються і функціонують у сфері спорту з приводу участі у спортивних змаганнях та підготовки до них, тобто «спортивні відносини» [17].

Згадка про фізичну культуру, яке вживається зокрема у Конституції України («держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту»), деталізується у законах та інших нормативно-правових актах. Так, за змістом це вид людської діяльності, що полягає в різних фізичних активностях, спрямований на фізичний розвиток та підтримання здоров'я людини. Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» фізична культура – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення

здорового способу життя. Не зовсім точним видається таке визначення фізичної культури, недосконале з наукової точки зору. Можливо це комплексна узагальнююча категорія, тоді й фізкультурно-спортивні відносини відзначаються також комплексним характером?

О. Джафарова та В. Іванов виступають категорично проти існування «комплексних галузей права», та не погоджуються із думкою про те, що спортивне право має бути визначено лише як галузь законодавства, що позбавляє характеристику спортивного права як сукупності юридичних норм, які регулюють певні суспільні відносини, тому що система права формується об'єктивно з існуючими суспільними відносинами. Суперечок щодо існування суспільних відносин у сфері спорту немає в науці, а норми галузей права вважаються будівельним матеріалом, із якого (у різному наборі й різному поєднанні) складається конкретна галузь права [17].

Таким чином, згадані автори стверджують, у регулюванні спортивних відносин знаходиться місце як для приватного, так і публічного права. У першому випадку зокрема, вони розглядають відносини щодо цивільно-правових спорів, цивільних договорів між суб'єктами спортивних відносин та трудових спортивних договорів, переходу працівників від одного роботодавця до іншого, атестації працівників, спонсорства, агентування, страхування тощо. Ключові відносини щодо підготовки та проведення спортивних змагань, на думку О. Джафарової та В. Іванова, дозволяють публічне спортивне право визнати підгалуззю Особливої частини адміні-

стративного права. Ми не цілком поділяємо такий погляд, але проаналізуємо наступний підхід.

Неодноразово протягом тривалого уже періоду часу висловлюються пропозиції, обґрунтовуються навіть на рівні дисертаційних досліджень про концепції спортивного права як самостійної галузі права. Наприклад, на думку А. Апарова, однією з основних ознак галузі спортивного права є те, що вона охоплює й регулює якісно однорідну сферу спортивних суспільних відносин, вказана ознака є однією з базових та визначальних для виокремлення галузі спортивного права. [18, с. 9]. Як стверджує автор, спортивне право – правове явище, є складовою правової системи, що за своєю юридичною природою є комплексною галуззю права, яка перебуває на стадії свого становлення та розвитку, а відтак, відносно самостійною галуззю правової системи.

Тобто, на думку А. Апарова спортивне право є комплексною та відносно самостійною галуззю права, що утворює систему правових норм, регулятивна дія якої спрямовується на упорядкування: організаційних, соціальних, економічних та інших аспектів, пов'язаних з організацією та здійсненням діяльності у сфері фізичної культури і спорту; суспільних відносин, пов'язаних з проведенням спортивних заходів різного характеру, у т. ч. спортивних змагань; суспільних відносин, що виникають при створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту; пов'язаних зі спортивними господарських, цивільних, трудових, адміністративних, фінансових та інших видів суспільних відносин, які виникають у зв'язку з організацією

та проведенням цілеспрямованих фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів комерційного та некомерційного спрямування; суспільних відносин між суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, які мають аматорський або професійний статус або займаються фізичною культурою і спортом для задоволення своїх особистих потреб, а також відносин між організаторами фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів; суспільних відносин споживання результатів спортивних заходів (спортивних послуг видовищного характеру тощо). [18, с. 12-13].

Загалом позиції останнього дослідника, на наше переконання, є найбільш переконливим та обґрунтованими. Також, на перспективу, видається необхідним продовжувати вивчати порушену проблематику, зокрема, в аспекті трудових фізкультурно-спортивних відносин, відповідної судової практики, зарубіжного досвіду врегулювання і реалізації фізкультурно-спортивних відносин.

Висновки. Проведений різносторонній аналіз фізкультурно-спортивних відносин крізь призму існуючих доктринальних праць, нормативно-правових джерел, специфіки предмету і методів регулювання, дозволяє стверджувати все ж таки про те, що дані відносини мають особливу розгалужену природу, відзначаються як публічно-правовими, так і приватно-правовими аспектами. Існуючі нормативно-правові акти, які регулюють фізкультурно-спортивні відносини є джерелами різних галузей права і законодавства України. Безумовно, їх правова основа, предмет і методи правового регулювання закладені

в конституційному праві, цивільному, господарському і податковому, кримінальному і трудовому, адміністративному праві тощо.

Можна погодитись до певної міри з виокремленням спортивного публічного права і спортивного приватного права, у той же час також обґрунтованим є підхід стосовно виокремлення спортивного права як комплексної галузі, підкреслюючи, що сфера регулювання його охоплює суспільні відносини, що виникають при здійсненні фізкультурно-спортивної діяльності. У будь-якому випадку, перед сучасними науковцями відкриваються нові горизонти для досліджень фізкультурно-спортивних відносин, національного і зарубіжного, міжнародно-правового їх регулювання, судової практики у даній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Гасюк І. Л. Еволюція організаційно-правових основ державного управління фізичною культурою й спортом на українських землях наприкінці XIX століття та в радянський період. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України № 2801-XII, редакція 01.01.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12?find=1&text=%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82>.
4. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#n317>

5. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 01.03. 2017 р. № 115 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF>

6. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: *Указ Президента України від 25 серпня 2015 року* № 501/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015?find=1&text=фізич>

7. Наставний І. Нормативно-правове регулювання відносин у сфері професійного спорту в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6, С. 46-51. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/6/10.pdf>.

8. Кузнєцова Н. Основні методологічні засади сучасного цивільного права України. *Право України*. 2009. № 8. С. 12-14.

9. Балабан С.М. Публічне адміністрування сферою фізичної культури та спорту. Дисертація...канд. юрид. наук., Дн., 2017. 207 с.

10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, редакція від 29.12.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find=1&text=%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD>.

11. Джужа О. М., Тичина Д. М. Віктимологічне запобігання злочинам у сфері фізичної культури і спорту. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 42-48.

12. Ткалич М. Спорт на часі? Тенденції в законодавстві на 2019 рік. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/sportivne-pravo/sport-na-chasi-tendenciyi-v-zakonodavstvi-na-2019-rik.html>.

13. Алексеев С.В. Международное спортивное право: учебник; под ред. П.В. Крашенинникова. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. 895 с.

14. Залізко О. Джерела регулювання міжнародних приватних спортивних відносин. *Підприємництво, господарство*

і право. 2017, №4. URL <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/4/39.pdf>

15. Ken Foster. Lex Sportiva: Transnational Law in Action URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1803472.

16. Погосян Е.В. Формы разрешения спортивных споров: сравнительно-правовой аспект : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2009. 22 с

17. Джафарова О.В., Іванов В.О. Спортивне право як підгалузь особливої частини адміністративного права. URL: <http://www.pravnik.info/2013-12-27-12-38-39/31-sportivne-pravo-yak-pidgaluz-osobливо%D1%97-chastini-administrativnogo-prava.html>.

18. Апаров А.М. Концепція спортивного права: огляд ключових аспектів. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Правознавство*. 2017. Т. 22. Вип. 1 (30) С. 6-19.

19. Камінська Н.В., Палюх А.Я. Міжнародно-правові стандарти у сфері фізичної культури та спорту і їх імплементація у національне законодавство України. *Право. ua*. 2018. № 3. С. 10-13.

20. Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 616 с

21. Нестерович В.Ф. Децентралізація як конституційний принцип здійснення публічної влади на регіональному та місцевому рівнях. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 47-54.

22. Кантаєва О.В. Батищева Н.М. Місце спорту в соціально-економічних відносинах: особливості діяльності професійного футбольного клубу як суб'єкта господарювання *Вісник ЖДТУ*. 2011. № 4 (58) URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/61654/58651>

REFERENCES:

1. Konstytutsiya Ukrainy: pryunyata na p'yatiy sesiyi Verkhovnoyi Rady Ukrainy

28 chervnya 1996 roku [The Constitution of Ukraine: adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996]. (1996, June 28). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].

2. Gasyuk, I.L. Evolyuciya organizacijno-pravovyx osnov derzhavnogo upravlinnya fizychnoyu kul'turoyu j sportom na ukrayins'kyx zemlyax napry`kinci XIX stolittya ta v radyans'ky period. [The evolution of the organizational and legal foundations of state management of physical culture and sports in the Ukrainian lands at the end of the nineteenth century and in the Soviet period] URL: www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgii/irbis_64. [in Ukrainian].

3. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovya [Fundamentals of Ukrainian legislation on health care]: Zakon Ukrainy – Law of Ukraine №2801-XII 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12?find=1&text=%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82> [in Ukrainian].

4. Pro fizychnu kulturu i sport [On Physical Culture and Sport]: Zakon Ukrainy – Law of Ukraine/ 24.12.1993 №3808-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#n317> [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi tsil'ovoyi sotsial'noyi prohramy rozvytku fizychnoyi kul'tury i sportu na period do 2020 roku [On Approving the State Targeted Social Program for the Development of Physical Culture and Sports for the Period up to 2020]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy – Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine 01.03.2017 №115 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF> [in Ukrainian].

6. Pro zatverdzhennya Nacional'noyi strategiyi u sferi prav lyudyny [On approving the National Human Rights Strategy]: Ukaz Prezydenta Ukrainy –Presidential Decree, 25.08.2015 №501/2015. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015?find=1&text=fizy`ch> [in Ukrainian].

7. Nastavnyy, I. (2018). Normatyvno-pravove rehulyuvannya vidnosyn u sferi profesiynoho sportu v Ukraini [Legal regulation of relations in the field of professional sports in Ukraine]. Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, economy and law, 6, 46-51. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/6/10.pdf>. [in Ukrainian].

8. Kuznyetsova, N. (2009). Osnovni metodolohichni zasady suchasnoho tsyvil'noho prava Ukrainy [Basic methodological foundations of modern civil law]. Pravo Ukrainy – Law of Ukraine, 8, 12-14. [in Ukrainian].

9. Balaban, S.M. (2017). Publichne administruvannya sferoyu fizy`chnoyi kul'tury` ta sportu [Public administration in the field of physical culture and sports]. Dysertaciya...kand. yuryd. nauk. – Thesis ... Ph.D. lawyer. Dn., 207 s. [in Ukrainian].

10. Podatkovyy kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine] 02.12.2010 № 2755-VI, 29.12.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find=1&text=%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD>. [in Ukrainian].

11. Dzhuzha, O. M., Tychyna, D. M. (2019). Viktymolohichne zapobihannya zlochynam u sferi fizychnoyi kul'tury i sportu. [Victimological prevention of crimes in the field of physical culture and sports]. Yurydychnyy chasopys NAVS – Law Journal of the National Academy of the Interior, 2, 43 – 48. DOI: <https://doi.org/10.33270/04191802> [in Ukrainian].

12. Tkalych, M. Sport na chasi? Tendentsiyi v zakonodavstvi na 2019 rik. [Sports on time? Trends in Legislation at 2019] URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/sportivne-pravo/sport-na-chasi-tendenciyi-v-zakonodavstvi-na-2019-rik.html>. [in Ukrainian].

13. Alekseev, S.V. (2012) Mezhdunarodnoe sportyvnoe pravo [International sports law]: uchebnyk; pod red. P.V. Krasheny`nny`kova – a textbook; ed. PV

Krashennikova. M. : YuNYTY-DANA. 895 s. [in Russian].

14. Zalizko, O. (2017). Dzherela reguluvannya mizhnarodnykh pryvatnykh sportyvnykh vidnosyn. [Sources of regulation of international private sports relations] *Pidpryemnyztvo, gospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, economy and law*, 4. URL <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/4/39.pdf> [in Ukrainian].

15. Ken Foster. *Lex Sportiva: Transnational Law in Action* URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1803472. [in English]

16. Pogosyan, E.V. (2009). *Formy razresheny`ya sportyvnykh sporov: sravny`telno-pravovoj aspekt* [Forms of sports dispute resolution: comparative legal aspect]: avtoref. dy`ss. ... kand. yuryd. Nauk – Thesis ... Ph.D. lawyer.. Ekaterynburg., 22 s. [in Russian].

17. Dzhafarova, O.V., Ivanov, V.O. (2013). *Sportyvne pravo yak pidhaluz` osoblyvoyi chastyny administratyvnoho prava*. [Sports law as a sub-branch of a special part of administrative law] URL: <http://www.pravnik.info/2013-12-27-12-38-39/31-sportivne-pravo-yak-pidgaluz-osoblyvo%D1%97-chastini-administrativnogo-prava.html> [in Ukrainian].

18. Aparov A.M. (2017). *Kontseptsiya sportyvnoho prava: ohlyad klyuchovykh aspektiv*. [The concept of sports law: an overview of key aspects] *Visnyk ONU im. I.I. Mechnykova. Pravoznavstvo. – Bulletin of ONU them. II Mechnikov, T. 22, 1 (30), 6-19*. [in Ukrainian].

19. Kaminska, N.V., Palyuh, A.Ya. (2018). *Mizhnarodno-pravovi standarty u sferi fizychnoyi kultury ta sportu i yih implementaciya u nacionalne zakonodavstvo Ukrainy*. [International legal standards in the field of physical culture and sports and their implementation in the national legislation of Ukraine]. *Pravo.ua – Law.ua*, 3, 10-13. [in Ukrainian].

20. Fedorenko V.L. (2016). *Konstytutsiynе pravo Ukrainy: Pidruchnyk* [Constitutional Law of Ukraine: Textbook] Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].

21. Nesterovych V.F. (2019) *Decentralizaciya yak konstytucijny`j pry`ncy`p zdijsnennya publichnoyi vlady` na regional`nomu ta miscevomu rivnyax* [Decentralization as a constitutional principle of exercising public authority at regional and local levels]. *Naukovyj visnyk Dnipropetrovs`kogo derzhavnogo universytetu vnutrishnix sprav – Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 3. 47-54. [in Ukrainian].

22. Kantayeva O. V., Batishheva N. M. (2011). *Misce sportu v socialno-ekonomichnykh vidnosynah: osoblyvosti diyalnosti profesijnogo futbolnogo klubu yak subyekta gospodaryuvannya* [The place of sport in socio-economic relations: peculiarities of professional football club activity as a business entity]. *Visnyk Zhytomyr. derzhav. texnologichnogo universytetu. Seriya: ekonomika, upravlinnya ta administruvannya*, 4(58). URL: [https://doi.org/10.26642/jen-2011-4\(58\)-226-229](https://doi.org/10.26642/jen-2011-4(58)-226-229) [in Ukrainian].